

Smlouvy bankovních služeb

Karel MAREK

Pod názvem Smlouvy bankovních služeb se věnujeme smlouvě o otevření akreditivu, smlouvě o inkasu, smlouvě o bankovním uložení věci, smlouvě o běžném účtu a smlouvě o vkladovém účtu. Tento název a společně pojednání volíme pro smlouvy, v nichž jedním ze subjektů je obchodním zákoníkem (ObchZ) jmenována banka. Jsme si přitom vědomi, že banky budou podle ObchZ uzavírat: další pojmenované smlouvy (např. smlouvu o úvěru, kterou uvádíme dále, smlouvy podle druhé novely obchodního zákoníku (zák. č. 600/1992 Sb. a ve znění zák. č. 89/1993 Sb.), ale i smlouvy nepojmenované, resp. budou i účastníkem smluv podle občanského zákoníku (OZ).

Třetí částí ObchZ nazvanou „Obchodní závazkové vztahy“ se řídí bez ohledu na povahu účastníků jak smlouvy o otevření akreditivu a inkasu, smlouvy o bankovním uložení věci, tak i obě smlouvy o účtu. Dosah této úpravy se tedy nedotýká jen závazkových vztahů mezi podnikateli při podnikání (podle § 261 odst. 1 ObchZ), ale je všeobecný. Ustanovení o těchto smlouvách platí přitom podle § 762 ObchZ také pro případy, kdy místo banky uzavírá smlouvy i jiná osoba, která je k tomu oprávněna.

Co se týká formy smlouvy, vyžaduje se u smlouvy o otevření akreditivu (§ 682 až § 691 ObchZ) forma písemná. Tato forma pro smlouvu o inkasu (§ 692 až § 699 ObchZ) není předepsána. Není jí třeba ani pro smlouvu o bankovním uložení věci (§ 700 až § 707 ObchZ). Pro obě smlouvy o účtu (o běžném účtu § 708 až § 715 a o vkladovém účtu § 716 až § 719 ObchZ) se k uzavření smlouvy písemná forma vyžaduje.

Protože jde o smlouvy pojmenované, tj. smlouvy, jenž ObchZ nejen umožňuje (umožňuje uzavřít i nepojmenované podle § 269 odst. 2), ale jejichž speciální úpravu obsahuje, bude obsah smluv dohodnutý mezi stranami zahrnovat podstatné části smlouvy stanovené v základním ustanovení pro každou z těchto smluv. Bude-li tomu tak, použije se pro ně ustanovení upravující jednotlivé typy smluv.

Právní úprava „smluv bankovních služeb“ je dispozitivní. Smluvní strany se tedy mohou od ní ve smlouvě odchýlit a zákon platí, pokud tak neučiní. Výjimkou je jediné kogentní ustanovení (§ 711 ObchZ) u smlouvy o běžném účtu, které v textu uvádíme uvozovkami (jiný citovaný text z ObchZ uvozovkami označovat nebudeme – neplatí to však pro citace z literatury).

Pro uzavírání popisovaných smluv bude typické odkazování na Všeobecné obchodní podmínky, kterými se stanoví zásady vedení účtů klientů u bank a provádění platebního styku a zúčtování na těchto účtech, vydané dřívější centrální bankou – SBČS, event. podmínky vydané jinými bankami (řadě z nich byly podmínky SBČS „předlohou“). Tyto podmínky chápou mnohdy klienti bank a pracovníci bank, kteří jsou ve styku s klienty, jako „předpis“, který je nutno respektovat. Takové chápání však není správné. Jde o obchodní podmínky, kterými se budou strany řídit jako celkem nebo se budou řídit jejich články, jen když se tak strany ve smlouvě dohodnou. Odkaz na tyto obchodní podmínky bude však v praxi zřejmě standardním řešením.

Smlouva o otevření akreditivu

Podle základního ustanovení se smlouvou o otevření akreditivu zavazuje banka příkazci, že na základě jeho žádosti poskytne určité osobě (oprávněnému) na účet příkazce určité plnění, jestliže oprávněný splní do určité doby stanovené podmínky, a příkazce se zavazuje zaplatit bance úplatu.

V dnešní situaci u nás, kdy je poměrně dosti rozšířená platební neschopnost podnikatelů, bude důležité, jak vyřešit otázku placení (např. v kupní smlouvě, smlouvě o dílo atd.). U prodávajících (zhotovitelů) vznikne obava volit placení formou příkazu k úhradě, vzniknou obavy z pozdní úhrady, popř. zda v mezidobí nedojde k zániku povinného subjektu. Pro kupující bude pak volba inkasního způsobu placení riziková z posléze uvedeného důvodu u prodávajících.

Použití akreditivu poskytuje oběma stranám vyšší stupeň jistoty. Proto také byl a je akreditiv běžně používán v zahraničním obchodu.

Smluvní typ o otevření akreditivu dnes u nás nepatří mezi mrtvé litery zákona, ale začíná se výrazně rozšiřovat. Lze předpokládat, že tak jako je běžně používán v zahraničním obchodním styku, bude běžný i u platebního styku v tuzemsku.

Banka v souladu se smlouvou sdělí písemně oprávněnému, že v jeho prospěch otevírá akreditiv, a oznámí mu jeho obsah. V akreditivní listině musí být určeno plnění, ke kterému se banka zavazuje, doba platnosti akreditivu a akreditivní podmínky, jež má oprávněný v této době splnit k tomu, aby se mohl domáhat plnění vůči bance. Písemné sdělení banka učiní bez zbytečného odkladu po uzavření smlouvy, ledaže ze smlouvy vyplývá, že tak má učinit teprve v době, kdy jí k tomu dá příkazce pokyn. Oznámením vzniká závazek banky vůči oprávněnému. Závazek příkazce vůči bance vzniká otevřením akreditivu.

Akreditivní listina může zejména obsahovat povinnost banky zaplatit určitou částku nebo přijmout směnku.

Není-li úplata za otevření akreditivu smluvněna, je příkazce povinen zaplatit bance úplatu obvyklou v době uzavření smlouvy. Úplata bude obvykle sjednávána odkazem na sazebník banky. Pokud by tomu tak nebylo, ze sazebníku se nemůže vycházet, ale bude příslušet úplata ve výši obecně obvyklé.

Závazek banky z akreditivu je podle ustanovení ObchZ nezávislý na právním vztahu mezi příkazcem a oprávněným. To lze ostatně již vyvodit i ze základního

ustanovení. Musíme totiž rozlišovat vztah banky a příkazce a závazek banky vůči oprávněnému. Vztah příkazce k oprávněnému bude však často zřejmý ze stanovených podmínek pro oprávněného. Nestanoví-li akreditivní listina, že akreditiv je odvolatelný, může banka akreditiv změnit nebo zrušit pouze se souhlasem oprávněného a příkazce. Stanoví-li akreditivní listina, že akreditiv je odvolatelný, může jej banka ve vztahu k oprávněnému změnit nebo zrušit do doby, než oprávněný splní podmínky stanovené v akreditivní listině. Změnit nebo zrušit akreditiv lze pouze písemně.

Z hlediska odvolatelnosti lze akreditivy třídit na **odvolatelné a neodvolatelné**. Obchodní zákoník vychází z **koncepce neodvolatelnosti akreditivu**, pokud není stanoveno jinak. Je-li akreditiv neodvolatelný, nemůže jej banka jednostranně měnit nebo rušit.

Jestliže **neodvolatelný akreditiv** je z podnětu banky, jež je jím vázána, **potvrzen další bankou**, vzniká oprávněnému nárok na plnění vůči této bance od doby, kdy oprávněnému potvrzení akreditivu oznámí. Banka, která požádala o potvrzení akreditivu, a banka, která akreditiv potvrdila, jsou zavázány vůči oprávněnému společně a nerozdílně.

Pokud došlo k potvrzení akreditivu jinou bankou, bude typické plnění bankou, která akreditiv potvrdila. Oprávněný však může žádat plnění na kterékoli z nich. Ke změně nebo zrušení akreditivu potvrzeného další bankou se vyžaduje i souhlas potvrzující banky. Jestliže banka, která akreditiv potvrdila, poskytla plnění oprávněnému v souladu s obsahem akreditivu, má nárok na toto plnění vůči bance, která o potvrzení akreditivu požádala.

Banka, která pouze oznamuje oprávněnému, že jiná banka pro něj otevřela akreditiv, odpovídá za škodu způsobenou za nesprávnost tohoto oznámení, nevzniká jí však závazek z akreditivu.

Speciálním druhem akreditivu, upraveným v ObchZ, je **akreditiv dokumentární**. Při dokumentárním akreditivu je banka povinna poskytnout oprávněnému plnění, jestliže jsou bance řádně předloženy během platnosti akreditivu dokumenty určené v akreditivní listině. Tento druh akreditivu je velmi rozšířen. Dokumentem mohou být např. listiny svědčící o odeslání zboží, osvědčující vlastnictví ke zboží apod. Mezi nejčastější dokumenty patří faktura, doklady o přepravě, pojistka, doklad o převězení zboží¹.

Banka je povinna přezkoumat s odbornou péčí vzájemnou souvislost předložených dokumentů a zda jejich obsah zjevně odpovídá podmínkám stanoveným v akreditivní listině.

Kupující nemůže zabránit proplacení akreditivu, jestliže jsou doklady bez vad a předloženy ve stanoveném termínu. Může však oprávněně očekávat, že banka částku akreditivu proplatí jen tehdy, souhlasí-li dokumenty naprosto přesně (jaká-

¹Renner, A. – Jungmann, M.: Jistota pro zaplacení dodávek; Dokumentární akreditiv, Hospodářské noviny z 16.4. 1993, s. 9.

koli opodstatněná či sebenepatrnější odchylka nepřichází v úvahu) s podmínkami uvedenými ve smlouvě o otevření akreditivu².

Banka odpovídá za škodu způsobenou příkazci ztrátou, zničením nebo poškozením dokumentů převzatých od oprávněného, ledaže tuto škodu nemohla odvrátit ani při vynaložení odborné péče.

Ustanovení ObchZ o dokumentárním akreditivu platí přiměřeně i na akreditivy, podle nichž se lze domáhat plnění při splnění jiných podmínek, než je předložení dokumentu.

Podle povahy obchodního případu lze vystavit např. **revolvingový dokumentární akreditiv**, který se dále specifikuje jako kumulativní nebo nekumulativní..., používá se v případě, že mezi dvěma klienty existuje dlouhodobější vzájemný obchodní vztah a kdy dochází v delším časovém období k opakovaným dodávkám... Aby nemusel klient žádat o vystavení dokumentárního akreditivu na každou opakující se dodávku, požádá o vystavení revolvingového dokumentárního akreditivu, ve kterém specifikuje, jakou maximální částku může obchodní partner za daný časový úsek čerpat³.

Pokud jde o revolvingový dokumentární akreditiv kumulativní, umožňuje nedočerpanou částku z jednoho období převést a čerpat v období následujícím.

Dalším typem dokumentárního akreditivu je tzv. **převoditelný dokumentární akreditiv**... V podstatě jde o to, že kupující vystaví dokumentární akreditiv ve prospěch prodávajícího a ten jej převede nebo rozdělí na více dokumentárních akreditivů a ty pak převede na své další obchodní partnery, resp. subdodavatele... Jedná se o poměrně složitou operaci⁴.

V souladu s ustanovením § 264 ObchZ jsou obecně použitelné i **obchodní zvyklosti**. U dokumentárního akreditivu platí „**Jednotné zvyklosti a pravidla pro dokumentární akreditivy**“, vydané v roce 1933 Mezinárodní obchodní komorou (dále MOK), které byly revidovány v roce 1983 a uveřejněny jako publikace MOK č. 400.

Další nová revize vstoupí v účinnost k 1.1. 1994 a bude vydána jako publikace MOK pod č. 500.

Smlouva o inkasu

Základní ustanovení vymezuje, že smlouvou o inkasu se zavazuje banka obstarat pro příkazce přijetí plnění určité peněžní pohledávky od určitého dlužníka nebo obstarat jiný inkasní úkon. Jiným inkasním úkonem může být zejména akceptace směnky.

Banka požádá dlužníka o zaplacení peněžní částky nebo provedení úkonu vyžadovaného podle smlouvy uzavřené s příkazcem. Odmítne-li dlužník požadovanou

²Renner, A.: Staronový dokumentární akreditiv, Finanční noviny z 29. 10. 1993, s. V.

³Milostná, I.: Dokumentární akreditiv – pomocník při vašem podnikání, Akcionář č. 20/1993, s. 8.

⁴Tamtéž.

částku zaplatit nebo uskutečnit požadovaný právní úkon anebo jestliže tak neučiní bez zbytečného odkladu, podá o tom banka ihned zprávu příkazci. Při obstarání inkasa je banka povinna postupovat s odbornou péčí podle pokynu příkazce, avšak neodpovídá za to, že se inkaso neuskuteční. Banka tedy provádí inkaso, neodpovídá však za výsledek.

Přijatou peněžní částku nebo cenné papíry, jež byly předmětem inkasního úkonu, je banka povinna předat bez zbytečného odkladu příkazci. **Banka odpovídá za škodu** způsobenou ztrátou, zničením nebo poškozením těchto dokumentů, ledaže jim nemohla zabránit při vynaložení odborné péče. Má-li podle smlouvy banka obstarat inkaso prostřednictvím jiné banky určené příkazcem, uskutečňuje se inkaso touto bankou na účet a nebezpečí příkazce.

Není-li úplata za obstarání inkasa určena ve smlouvě, je příkazce povinen zaplatit bance úplatu obvyklou v době uzavření smlouvy.

Tak jako je u smlouvy o otevření akreditivu věnováno speciální ustanovení dokumentárnímu akreditivu, je u tohoto smluvního typu **speciální ustanovení** o bankovním dokumentárním inkasu.

V mezinárodním platebním styku má tato forma placení svoje obvyklé označení „D/P“ – documents against payment (dokumenty proti zaplacení), „D/A“ – documents against acceptance (dokumenty proti přijetí směnky). Tím může tato forma plnit i zajišťovací funkci podobně jako akreditiv⁵.

Smlouvou o bankovním dokumentárním inkasu se zavazuje banka vydat třetí osobě dokumenty opravňující nakládat se zbožím nebo jiné doklady, bude-li při jejich vydání zaplacená určitá peněžní částka nebo proveden jiný inkasní úkon. Dokumenty uvedené ve smlouvě je banka povinna převzít a opatrovat s odbornou péčí.

Použití dokumentárního inkasa může být a také zpravidla bude dohodnuto při některém frekventovaném druhu obchodu, zejména při kupní smlouvě. Proti zaplacení budou předány doklady ke zboží.

Ustanovení o dokumentárním inkasu souvisí též se zákonnou úpravou smlouvy zasílatelské. Stanoví-li totiž zasílatelská smlouva, že před vydáním zásilky nebo dokladů umožňujících manipulovat se zásilkou, zasílatel vybere určitou peněžní částku od příjemce nebo uskuteční jiný inkasní úkon, platí přiměřeně ustanovení o bankovním dokumentárním inkasu. Obdobná úprava je i u smlouvy o přepravě věci. Zde platí přiměřeně ustanovení o bankovním dokumentárním inkasu, stanoví-li smlouva, že před vydáním zásilky vybere dopravce od příjemce určitou peněžní částku nebo uskuteční jiný inkasní úkon.

Vzhledem k ustanovení § 264 ObchZ upozorníme ještě na **Jednotná pravidla pro inkasa „vydaná MOK v roce 1978“**.

⁵Viz Vít, J. ve Pelikánová, I. a kol.: Obchodní právo II. díl, CODEX Nakladatelství Hugo Grotia, a. s., Praha 1993, s. 240.

Smlouva o bankovním uložení věci

I při uzavírání této smlouvy musíme respektovat základní ustanovení: Smlouvou o bankovním uložení věci se zavazuje banka převzít určité věci mimo cenných papírů (předmět uložení), aby je uložila a spravovala, a uložitel se zavazuje zaplatit za to úplatu.

Banka je povinna předmět uložení převzít a s vynaložením odborné péče jej chránit před ztrátou, zničením, poškozením nebo znehodnocením. Není-li výše úplaty sjednána, je banka oprávněna požadovat úplatu obvyklou v době uzavření smlouvy. I zde často půjde o úplatu sjednanou podle sazebníku banky. Pokud by snad úplata sjednána nebyla a šlo by o smlouvu uzavřenou na poměrně dlouhou dobu určitou, mohou se zde (obdobná situace je např. i u kupní smlouvy) v neprospěch banky projevit důsledky případného inflačního vývoje.

S přihlédnutím k povaze předmětu uložení je banka povinna s odbornou péčí učinit veškeré úkony, které jsou nutné k výkonu z předmětu uložení, a předat bez zbytečného odkladu, co přijala z uplatnění těchto práv. Uložitel je povinen vystavit bance plnou moc a uhradit výlohy, které bance vznikly při plnění její povinnosti. Tyto úkony nemusí být ovšem prováděny ve všech případech uložení. Pokud k tomu však bude docházet, je třeba na to pamatovat při sjednávání úplaty, resp. sjednat úplatu za uložení a stanovit, jak se budou hradit tyto úkony.

Uložitel je oprávněn kdykoli požádat o vydání uložení předmětu nebo jeho části a uložit jej zpět, jestliže smlouva mezitím nezankla. Po vydání předmětu uložení až do jeho vrácení nemá banka povinnost předmět chránit, ani činit úkony nutné k výkonu a zachování práv.

Banka odpovídá za škodu způsobenou uložiteli ztrátou, zničením nebo poškozením předmětu uložení, ledaže je nemohla odvrátit při vynaložení odborné péče.

Obě strany mohou kdykoli s okamžitou účinností smlouvu vypovědět. Smlouva rovněž zaniká, jestliže si uložitel vyzvedl všechny věci, jež jsou předmětem uložení, a neprojevil vůli, aby smlouva dále trvala. Výpověď s okamžitou účinností je specifickým tohoto smluvního typu. Způsob zániku smlouvy vyzvednutím věci a neprojevením vůle může být v konkrétním případě problematický, vzhledem k ustanovení o možnosti uložit předmět zpět, jestliže smlouva mezitím nezankla. Lze jen doporučit, aby byl určitý projev vůle učiněn.

Po zániku smlouvy je banka povinna vydat uložiteli předmět uložení a uložitel je povinen jej bez zbytečného odkladu převzít a vyrovnat dlužnou úplatu za dobu uložení. Banka má k zajištění svých práv z této smlouvy zástavní právo k předmětu uložení, dokud se u ní nachází.

Smlouva o běžném účtu

Připomeňme, že smlouvy o běžném účtu (včetně spořicího účtů) a smlouvy o vkladovém účtu se řídí ObchZ dnem 1. ledna 1992, i když k jejich uzavření došlo před tímto dnem. Podle dosavadních předpisů se přitom až do svého zakončení posuzují všechny lhůty, které začaly běžet před 1. 1. 1992.

O zřízení sporožirového účtu se pořizovala smlouva ve smyslu ustanovení § 51 občanského zákoníku (jako smlouva výslovně neupravená). Tyto smlouvy se v průběhu doby částečně měnily, jejich podstata však zůstávala zachována... Od 1. ledna 1992 však výše popsáná úprava nemá své místo... Běžné účty jsou považovány za obchodně právní vztahy, a to bez ohledu na povahu jejich subjektů⁶.

Zapojení řady nových subjektů do podnikání sebou přineslo i nárůst hotovostních plateb. Věříme však, že jde o jev jen časově limitovaný. Obecně jsou totiž hotovostní operace dražší a rizikovější. Jediná výhoda tkví v okamžitém peněžním uspokojení. Perspektivou je však styk bezhotovostní. Podmínkou pro bezhotovostní platby je uzavření smlouvy o vedení běžného účtu.

Smlouvou o běžném účtu, v souladu se základním ustanovením, se zavazuje banka zřídit od určité doby na určitou měnu běžný účet pro jeho majitele.

Podstatnou částí smlouvy je závazek zřídit běžný účet pro majitele, stanovení doby, od kdy se zřizuje, a určení měny. Běžné účty mohou být např. podnikatelské a osobní. Účet může být zřízen pro jednoho i více majitelů, rovněž dispoziční právo může mít více osob. U tohoto typu účtů musí mít banka vložené prostředky kdykoli k dispozici k provedení platby, proto bývají úročeny podstatně nižší sazbou než vkladové účty.

Banka je povinna přijímat na běžný účet v měně, na kterou zní, peněžité vklady nebo platby uskutečněné ve prospěch majitele účtu a z peněžních prostředků na běžném účtu podle písemného příkazu majitele účtu nebo při splnění podmínek stanovených ve smlouvě vyplatit mu požadovanou částku nebo uskutečnit jeho jménem platby jím určeným osobám.

Při... bankovní praxi rozlišující podpisy majitele účtu, s nímž banka uzavírá smlouvu o vedení účtu a podpisy oprávněných k disponování se zůstatkem účtu by mohlo dojít k tomu, že majitel účtu – fyzická osoba – neuvede sám sebe jako osobu oprávněnou k disponování s účtem nebo majitel účtu – právnická osoba – uvede mezi osobami oprávněnými k disponování jen jiné osoby než ty, které např. jako statutární orgány podepsaly... (smlouvu o vedení účtu)⁷. Aby nedocházelo k příp. dalším nedorozuměním a navazujícím jednáním, je třeba i těmto otázkám věnovat pozornost.

Nevyplývá-li z příkazu doba, kdy má být platba provedena, je banka povinna platbu provést v den, který následuje po doručení příkazu.

V této souvislosti je nutno připomenout, že klientela stále ještě nerozlišuje splatnost příkazu k zúčtování a splatnost závazku... Je nutné si to uvědomit v souladu se skutečností, že obchodní zákoník stanoví okamžik splnění závazku na den připsání peněžních prostředků na účet věřitele⁸. (Toto ustanovení je však dispozitivní.)

⁶Fiala, J.: K důsledkům změny právního režimu sporožirových účtů, Právo a zákonost č. 9/1992, s. 558 a násl.

⁷Viz ve Píšek, Z.: Majitel účtu běžného a účtu vkladového a osoby oprávněné disponovat se zůstatkem účtu, Právní rádce č. 1/1993, s. 41.

⁸Žlebková, M.: Pravidla platebního styku; Kde obchodní zákoník nestačí, Ekonom č. 36/1992, s.

„Splatnost příkazu“ musí být vždy posuzována z hlediska plátce a jeho banky – znamená datum, kdy má být platba z účtu odepsána. Odepsání z účtu plátce a připsání na účet příjemce jsou totiž dvě účetní operace, které zpravidla probíhají u dvou různých bank a je mezi nimi určité časové rozpětí.

V případě, kdy plátce a příjemce mají účty u různých bank, je třeba vzít v úvahu nejen lhůty stanovené ve smlouvách bank s klienty, ale i lhůty v mezibankovním platebním styku... vyhl. č. 51/1992 Sb.⁹

Je-li zřízen běžný účet pro několik osob, má každá z nich postavení majitele účtu.

Speciální právní předpisy umožňují, aby byly z účtu inkasovány prostředky jinou osobou. Obecně platí po dohodě kupujícího a prodávajícího použití inkasního způsobu placení. Rozsáhlou skupinu případů pak tvoří platby, u kterých inkasní formu placení právní předpisy připouštějí a ve kterých jde o dlouhodobě používaný a vžitý způsob placení. K těmto inkasům patří platby vybírané tzv. výběrkami přepravného¹⁰.

Je-li ve smlouvě stanoveno, že banka provede do určité částky příkazy k platbám, i když k tomu nemá potřebné peněžní prostředky na účtu, řídí se práva a povinnosti stran při uskutečnění těchto plateb smlouvou o úvěru.

Jediné kogentní ustanovení, od něhož není možno sjednat odchýlnou úpravu, určuje: „Za provedení plateb je banka oprávněna požadovat úhradu nákladů s tím spojených a použít k jejich započtení peněžních prostředků na účtu. Banka opraví bez zbytečného odkladu chybné účtování. Nárok na náhradu škody tím není dotčen.“

Banka má tedy nárok na úhradu nákladů spojených s provedením plateb. Jde o nárok na úhradu nákladů, nikoli o odměnu. Právě proto zde (na rozdíl od smluv o vkladových účtech) bývá také nižší úroková sazba. Banka má právo provést **započtení jednostranným úkonem**, ale jen k úhradě nákladů.

Banka je (podle dalších ustanovení) povinna v lhůtách stanovených ve smlouvě, jinak bez zbytečného odkladu, oznámit majiteli účtu údaje o přijatých a provedených platbách. Majitel účtu je oprávněn požadovat, aby mu banka prokázala provedení plateb. Banka je též povinna oznámit bez zbytečného odkladu majiteli účtu výši zůstatku jeho účtu ke konci kalendářního roku.

Banka je povinna připsat ve prospěch běžného účtu jeho majitele peněžní prostředky ke dni, kdy banka získala právo s nimi nakládat, a od toho dne náleží majiteli účtu úroky z těchto prostředků. Peněžní prostředky použité majitelem účtu účtuje banka k tíži účtu dnem, kdy tyto peněžní prostředky vyplatila nebo

22 – 23. Žlebková, M.: Zásady vedení účtů klientů bank; Pravidla platebního styku, Hospodářské noviny z 15. 10. 1992, s. 8.

⁹Tamtéž; k bezhotovostnímu platebnímu styku viz mj. též Rybáková, D.: Bezhotovostní platební styk; Čas jsou peníze!, Ekonom č. 32/1993, s. 26.

¹⁰Bliže viz Čubová, N.: Platební vztahy v bankovní praxi, Právo a podnikání č. 4/1992, s. 20 a násl.

platby uskutečnila, a za tento den nenáleží majiteli účtu úroky z čerpaných peněžních prostředků. Výše úroků a průběh úročení musí být dohodnuty ve smlouvě.

Ze zůstatků účtu platí banka úrok. Úroky jsou splatné, není-li ve smlouvě stanoveno něco jiného, koncem každého kalendářního čtvrtletí a připisují se ve prospěch běžného účtu. Není-li výše úroku sjednána ve smlouvě, je banka povinna platit úroky stanovené zákonem nebo na základě zákona, jinak úroky obvyklé pro účty vedené za podobných podmínek.

Zjistí-li majitel účtu, že nemá na dalším trvání smlouvy zájem, např. pro podmínky poskytování služeb, může smlouvu vypovědět a event. uzavřít smlouvu s jinou bankou, pokud se mu její podmínky jeví příznivější.

Smlouva může být majitelem účtu kdykoli s okamžitou účinností písemně vypovězena. Majitel účtu může tedy smlouvu vypovědět kdykoli bez výpovědní lhůty. Banka může smlouvu písemně vypovědět s účinností ke konci kalendářního měsíce následujícího po měsíci, v němž byla výpověď doručena majiteli účtu. Zůstatek běžného účtu banka vyplatí majiteli účtu nebo podle jeho příkazu převede na jiný účet nebo po odečtení nákladů s tím spojených na účet u jiné banky.

Smlouva o vkladovém účtu

Smlouvou o vkladovém účtu se zavazuje banka zřídit tento účet pro jeho majitele v určité měně a platit z peněžních prostředků na účtu úroky a majitel účtu se zavazuje vložit na účet peněžní prostředky a přenechat jejich využití bance. Není-li měna ve smlouvě určena, platí, že se účet zřizuje v tuzemské měně. To je společně s ustanovením o povinné písemné formě smlouvy, na kterou jsme upozornili již výše, celý text základního ustanovení.

Podstatnou částí této smlouvy, odlišnou od smlouvy o běžném účtu, je ponechání využití peněžních prostředků bance. To souvisí s vyšším zúročením vkladů. Zúročení se v praxi zvyšuje úměrně době, na níž je smlouva uzavřena a délce výpovědní lhůty.

Jestliže majitel účtu disponuje s peněžními prostředky na účtu před dobou určenou ve smlouvě, nebo není-li v ní tato doba určena, před uplynutím výpovědní lhůty, nárok na úroky zaniká nebo se snižuje způsobem stanoveným ve smlouvě. Nevyplývá-li ze smlouvy jiná účinnost výpovědní lhůty, je výpověď účinná po třech měsících ode dne, kdy majitel účtu doručil bance písemnou výpověď. Vypovědět lze i část vkladu. Účinky zániku nebo snížení nároku na úroky se týkají pouze úroku z částky, u níž nebyla dodržena výpovědní lhůta. Stanoví-li to smlouva, není majitel účtu oprávněn disponovat s peněžními prostředky na účtu před uplynutím stanovené doby.

Banka je povinna platit úrok ve výši stanovené ve smlouvě nebo, není-li smlouvena, ve výši stanovené zákonem nebo na základě zákona, jinak v obvyklé výši s přihlédnutím k délce doby, po kterou byly peněžní prostředky na účtu vázány. Úroky jsou splatny po uplynutí doby, po kterou jsou peněžní prostředky na účtu vázány nebo po účinnosti výpovědi. Nebyl-li vkladový účet sjednán na dobu delší než jeden rok, jsou úroky splatny nejpozději koncem každého kalendářního roku.

Jsou-li peněžní prostředky uloženy na dobu delší než jeden rok, je banka povinna na žádost majitele účtu úroky vyplatit po uplynutí kalendářního roku. Úroky se počítají ode dne, kdy banka získala právo disponovat s peněžními prostředky. Za den, kdy majitel účtu disponuje s peněžními prostředky, mu úroky nenáleží.

Po uplynutí stanovené doby nebo účinnosti výpovědi (příp. též výpovědi části prostředků) je banka povinna uvolněné peněžní prostředky vyplatit majiteli účtu nebo převést na jeho účet u jiné banky.

K všeobecným obchodním podmínkám

Všeobecné obchodní podmínky, kterými se stanoví zásady vedení účtů klientů u bank a provádění platebního styku a zúčtování na těchto účtech, byly vydány SBČS dne 24. 7. 1992. Všeobecné obchodní podmínky obsahují 54 článků. (Všeobecné obchodní podmínky v plném znění viz mj. ve Marek, K.: K obchodním závazkovým vztahům, vydavatel a distributor Právnická fakulta MU, Brno, 1993, 210 s. a v Týdeníku obchodu a podnikání č. 36/1992).

V poznámkách k všeobecným obchodním podmínkám (dále VOP) se pochopitelně můžeme věnovat jen některým otázkám, není možno komentovat všechna jejich ustanovení a zaujímat stanoviska ke všem problémům. Podle našeho názoru si ovšem zaslouží pozornost skutečnost, že VOP občas recipují i text zákona.

Takový postup obvykle označujeme jako „ustanovení napevno“. Vyskytoval se mnohdy i dříve při uzavírání smluv. I když opakování zákona není racionální, lze důvody, proč se tak děje, do jisté míry pochopit. Opakováním se vlastně zdůrazňuje text zákona a zvyšuje se tak možnost jeho reflexe u partnera, u něhož se může předpokládat, že žel není se zákonem plně obeznámen. Pokud se tak však děje, obecně se vždy připomíná, že by měly být přejímány jen velmi krátké úseky zákona a bez jakékoli změny.

Po tomto konstatování soustředíme nyní naši pozornost na článek 2 VOP. Zde se mj. uvádí, že za písemnou smlouvu se považuje i písemný souhlas klienta s podmínkami vedení účtu vydanými bankou. Připomeňme, že ke vzniku pojmenované smlouvy je třeba, aby došlo zásadně k dohodě o celém obsahu. Současně musí smlouvy (pojmenované smlouvy) obsahovat podstatné části stanovené v základních ustanoveních. Tyto podmínky nemusí být naplněny jen pouhým souhlasem klienta s podmínkami banky. Za správný by nebylo možno ani považovat postup, kdy by klient event. odsouhlasil vytisknutý formulář s podmínkami banky, který by nebyl označen jako návrh smlouvy a nebyl podepsán oprávněným zástupcem banky.

Je pochopitelně vhodné, že se nemusí veškerý obsah smluvního vztahu vypsat v konkrétní smlouvě, ale že můžeme odkázat na obchodní podmínky jako celek, či na jednotlivé články. Jen souhlas s podmínkami vedení účtu, pokud by obsah podmínek neodpovídal požadavku na uzavření smlouvy podle zákona (viz „Některá ustanovení o uzavírání smluv“ podle ObchZ a ustanovení „Smlouvy“ podle OZ) zřejmě uzavření smlouvy nenahradí.

Vycházíme-li ze zásadně dispoziitivní úpravy v ObchZ a ze situace, že VOP platí pro daný vztah jen v dohodnutém rozsahu, věříme, že klienti nebudou chápat smluvní návrh banky jen jako formulář, který je třeba signovat, ale jako návrh pro smluvní jednání. Rovněž doufáme, že takový přístup budou mít i zástupci banky, a že budou pracovníci banky „v první linii“ v běžných otázkách vybaveni dostatečnými oprávněními při smluvním jednání.

Základním předpokladem, před zvažováním textu VOP, event. jiných obchodních podmínek používaných konkrétní bankou, je seznámit se s jejich zněním před uzavřením smlouvy, která na ně odkazuje. To považujeme za nutné. V praxi se to však často neděje.

Zákon o bankách ukládá bankám povinnost informovat ve svých provozních prostorách písemnou formou v českém nebo slovenském jazyce o podmínkách přijímání vkladů, poskytování úvěrů i dalších bankovních obchodů a služeb. Ještě poměrně nedávno se však zjišťovalo, že tomu tak není. Obdobná situace byla u sazebníků banky. Příp. sjednání nápravy, tam kde příp. tento stav přetrvává, musí být předmětem bankovního dohledu vykonávaného nad bankami¹¹.

Nejen klienti potřebují banky, ale pro banky jsou rovněž nezbytní jejich klienti. Se vzrůstajícím počtem bank by tedy mohl být vztah obou stran fakticky vyváženější, což by se mohlo projevit v obchodních podmínkách i konkrétních smlouvách. Přestože není pro tuto oblast vydán kogentní předpis, mohla by se používat vhodná standardní řešení, která by se neobávaly použít ani zahraniční osoby a která by plně umožňovala případná řešení individuální.

Ke zlepšení situace by mohly event. pomoci nové všeobecné podmínky, které by příp. vydala banka centrální – Česká národní banka. Protože není bankou komerční, mohla by při tvorbě podmínek objektivně hledat vyvážená řešení a využít dosavadních zkušeností s používáním VOP vydaných SBČS.

Smlouva o úvěru

Právní úprava smlouvy o úvěru se řídí ustanoveními § 497 až 507 ObchZ¹². Aby se mohla použít tato ustanovení, musí smlouva obsahovat podstatné části smlouvy stanovené v základním ustanovení. Podle základního ustanovení se smlouvou o úvěru zavazuje věřitel, že na požádání dlužníka poskytne v jeho prospěch peněžní prostředky do určité částky, a dlužník se zavazuje poskytnuté peněžní prostředky vrátit a zaplatit úroky. Toto ustanovení sestává z jednoho odstavce. Příp. druhý odstavce, který by určoval písemnou formu této smlouvy, není zařazen. To znamená, že smlouva o úvěru může mít i ústní formu.

Podstatnými částmi smlouvy je určení věřitele a dlužníka, určení částky úvěru a závazek dlužníka k vrácení a zaplacení úroku. Předmětem jsou peněžní pro-

¹¹Hartlová, V.: Bankovní etika, Ekonom č. 1/1993, s. 28.

¹²Navazujeme a vycházíme ze Fantová, L., Marek, K.: Ke smlouvě o úvěru, Daňová a hospodářská kartotéka, v tisku, a Marek, K.: K obchodním závazkovým vztahům, Masarykova univerzita, Brno 1993, 210 s.

středky ve stanovené měně. Smlouva je uzavřena již dohodou o poskytnutí peněžních prostředků a nikoliv až faktickým poskytnutím těchto prostředků.

Strany si mohou určit peněžní prostředky, jež jsou předmětem smlouvy i v jiné než české měně, pokud to není v rozporu s devizovými předpisy. Pokud se strany nedohodnou jinak, je dlužník povinen vrátit peněžní prostředky v měně, v níž mu byly poskytnuty a téže měně platit úroky.

Jediné kogentní ustanovení z právní úpravy věnované v ObchZ tomuto smluvnímu typu (ostatní ustanovení upravující tuto smlouvu jsou dispoziitivní – podpůrná) určuje: „Za sjednání závazku věřitele poskytnout na požádání peněžní prostředky lze sjednat úplatu, jestliže poskytování úvěru je předmětem podnikání věřitele.“

Protože jsou **ostatní ustanovení ObchZ dispoziitivní**, velmi záleží na smluvním ujednání, široce se uplatňuje zásada smluvní volnosti. Věřitelem ve smlouvě o úvěru může být peněžní ústav – banka nebo jiný subjekt. Rozdíl mezi věřiteli je jen v tom, že banka může za převzetí závazku sjednat úplatu. Dlužníkem pak může být jakýkoli subjekt. Smlouvu o úvěru řadíme mezi tzv. **absolutní obchody**. Tyto smlouvy se totiž řídí ObchZ bez ohledu na povahu účastníků (nemusí to být podnikatelé, kteří by byli při vzniku závazku v podnikatelském vztahu, ani podnikatelé obecně).

Dlužník je oprávněn uplatnit nárok na poskytnutí peněžních prostředků ve lhůtě stanovené ve smlouvě. Není-li tato lhůta ve smlouvě stanovena, může dlužník tento nárok uplatnit, dokud poskytnutí úvěru některá strana nevypoví. Není-li tedy lhůta ve smlouvě stanovena, může dlužník uplatňovat nárok již po uzavření smlouvy do výpovědi.

Nestanoví-li smlouva jinou **výpovědní lhůtu**, může poskytnutí úvěru vypovědět dlužník s okamžitou účinností a věřitel ke konci kalendářního měsíce následujícího roku po měsíci, v němž byla výpověď doručena dlužníku.

Věřitel je povinen dlužníku peněžní prostředky poskytnout, jestliže byl o to dlužníkem v souladu se smlouvou požádán, a to v době stanovené v požadavku, jinak bez zbytečného odkladu.

Stanoví-li smlouva, že **úvěr lze použít pouze k určitému účelu**, může věřitel omezit poskytnutí peněžních prostředků pouze na plnění závazků dlužníka převzatých v souvislosti s tímto účelem. Zásada účelovosti se tedy uplatňuje jen tehdy, je-li účel, k němuž lze úvěr použít, výslovně smluven.

Od doby poskytnutí peněžních prostředků je dlužník povinen platit z nich úroky ve sjednané výši, jinak podle ObchZ v nejvyšší přípustné výši stanovené zákonem nebo na základě zákona. Nejsou-li takto úroky stanoveny, je dlužník povinen platit obvyklé úroky požadované za úvěry, které poskytují banky v místě sídla dlužníka v době uzavření smlouvy. Jestliže strany sjednají úroky vyšší než přípustné podle zákona, je dlužník povinen platit úroky nejvýše přípustné. V pochybnostech se má za to, že sjednaná výše úroků se týká ročního období.

Závazek platit úroky je splatný spolu se závazkem vrátit použité peněžní prostředky. Jestliže lhůta pro vrácení poskytnutých peněžních prostředků je delší než

rok, jsou úroky splatné koncem kalendářního roku. V době, kdy má být vrácen zbytek poskytnutých peněžních prostředků jsou splatny i úroky, které se jej týkají. Mají-li být poskytnuté peněžní prostředky vráceny ve splátkách, jsou v den splatnosti každé splátky splatny i úroky z této splátky.

Peněžní prostředky poskytnuté formou úvěru tedy **splácí dlužník v dohodnutých termínech** buď jednorázově nebo několika splátkami. Obecně banky sjednávají splácení úroků z úvěru měsíčně, vždy k poslednímu dni v měsíci.

Jak jsme již uvedli, kromě jednoho kogentního ustanovení, platí ostatní text zákona podpůrně, není-li stranami dohodnuto jinak. To se týká i **možnosti dlužníka vrátit** poskytnuté peněžní prostředky dříve. Není-li dohodnuto jinak, je dlužník oprávněn vrátit poskytnuté peněžní prostředky před dobou stanovenou ve smlouvě, úroky se potom platí jen na dobu od poskytnutí do vrácení. Doba splatnosti je tedy stanovena ve prospěch dlužníka.

Nepůjde-li o dřívější vrácení, je **dlužník povinen vrátit** poskytnuté peněžní prostředky ve **sjednané lhůtě**, jinak do jednoho měsíce ode dne, kdy byl o jejich vrácení věřitelem požádán. Lhůta do jednoho měsíce se tedy uplatní jen nebude-li sjednána lhůta jiná.

Zanikne-li nebo zhorší-li se za trvání smlouvy **zajištění závazku** vrátit poskytnuté peněžní prostředky, je dlužník povinen **doplnit zajištění na původní rozsah**. Jestliže tak dlužník neučiní v přiměřené lhůtě, může věřitel od smlouvy odstoupit a požadovat, aby dlužník vrátil dlužnou částku s úroky.

Je-li dlužník v **prodlení s vrácením** více než dvou splátek nebo jedné splátky po dobu delší než tři měsíce, je věřitel oprávněn od smlouvy odstoupit a požadovat, aby dlužník vrátil dlužnou částku s úroky. Toto ustanovení rozšiřuje možnosti odstoupení tak, jak jsou pro smlouvy stanoveny obecně.

Tyto otázky bývají zpravidla řešeny **odkazem na úvěrové podmínky** (ve smyslu ustanovení § 273 ObchZ), které konkrétně formulují zásady poskytování úvěru (tak, jak byly jednotlivě popsány) a podrobně řeší podmínky a možnosti odstoupení od smlouvy.

Banky poskytující úvěr pochopitelně vycházejí z bonity klienta a přitom svoje pohledávky vhodně zajišťují. Obecně sice platí, že každý si může otevřít libovolný počet účtů u různých bank, tím však peněžní ústavy ztrácejí možnost **přesných informací o finanční situaci klienta**. Z tohoto důvodu obsahují smlouvy mezi bankou a klientem ujednání o vedení účtů jen tímto peněžním ústavem, resp. v jiných případech přesné vymezení informačních povinností klienta. V případě porušení smluvených povinností lze uplatnit obecné či dohodnuté důsledky.

V ObchZ je dále určeno, že mají-li být poskytnuté peněžní prostředky podle smlouvy použity dlužníkem **pouze k určitému účelu** a dlužník je použije k účelu jinému nebo jestliže jejich použití k smluvenému účelu je nemožné, je věřitel oprávněn **od smlouvy odstoupit** a požadovat, aby dlužník vrátil bez zbytečného odkladu použité a nevrácené prostředky s úroky. I zde je, oproti obecné úpravě, rozšířena možnost odstoupení. Je ovšem třeba rozlišovat použití prostředků k jinému

než smluvenému účelu. Tím dochází k porušení smlouvy s příp. dalšími důsledky. Jestliže však jde o to, že použití k sjednanému účelu je nemožné, k porušení smlouvy nedochází.

* * *

S U M M A R Y

Contracts in the Field of Bank Services

Under the heading „Contracts in the Field of Bank Services“ we discuss letter of credit, contract of collection, contract of the bank deposit of a thing, contract of current and depository account. We use the heading and a joint paper for the contracts, in which one of the parties is, according to the Commercial Code, a bank. We realize that the banks will certainly make other Commercial Code contracts as well, including both nominate contracts (contract on credit, contracts under the second amendment to the Commercial Code (Act No. 491/1992 Coll. as amended by the Act No. 600/1992 Coll. and the Act No. 89/1993 Coll.) and innominate contracts and will also take part in the Civil Code contracts.

By the third part of the Commercial Code, called „Commercial Obligations“ the contracts of the letter of credit and collection, contracts of account and the contract of the bank deposit of a thing are governed regardless of the nature of the parties. Therefore the scope of the provision does not affect merely commercial obligations between entrepreneurs (according to the Commercial Code § 261 par. 1) but is general. The provisions on the said contracts are to be applied also in the cases where the contracts are opened by an authorized person other than a bank (Commercial Code § 762).

As for the form of the contract, the letter of credit must be written (Commercial Code §§ 682 to 691). For the contract of collection the form is not prescribed, as well as for the contract of bank deposit of a thing (Commercial Code §§ 700 to 707). For both contracts of account (current account Commercial Code §§ 708 to 715 and deposit account §§ 716 to 719) the written form is mandatory.

As for the innominate contracts, i.e. contracts the Commercial Code not only allows to be concluded (according to § 269 par. 2 of the Code even innominate contracts may be concluded) but also includes a special regulation thereof, the content of the contract as agreed upon by the parties must include essentials of such contracts determined in the basic provision concerning the respective contract.

The legal regulation of banking services is dispositive. The parties to a contract may deviate from the provisions in the contract and only after they chose not to

do so, the provisions regulating the specific types of contract are to be applied, the exception being the only cogent provision (CC § 711) concerning the contract of current account, showed in quotation marks herein (otherwise only citations are showed in such a way).

For making of the aforesaid contracts the reference to the General commercial conditions determining the conditions of administering bank accounts, financial intercourse and balance making at the said accounts, issued by the former central bank, the SBČS, or of similar conditions issued by other banks (for which the conditions of the central bank were in many cases the model). Such conditions are in many cases seen by both clients and bank officers as semi-legal regulations that must be respected. Such understanding of the problem is not correct, as the conditions are only commercial conditions the parties wish to observe as a whole or in part, only if they state so in the agreement. However, the reference to such conditions will be quite usual in the practice.